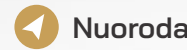

Teismų praktikos dėl komercinio arbitražo apžvalga 2025 m.

Parengė Lietuvos advokatūros Arbitražo ir mediacijos komitetas

Nuoroda

Bylos esmė

Dėl proceso teisės normų, reglamentuojančių asmens, neįtraukto dalyvauti arbitražo bylos nagrinėjime, teisę skųsti arbitražo teismo sprendimą, aiškinimo ir taikymo.

Esminės faktinės aplinkybės

Pareiškėjas Lietuvos apeliaciniam teismui pateikė skundą, kuriuo prašė panaikinti Vilniaus komercinio arbitražo teismo (toliau – Arbitražo teismas) sprendimą, nes, jis arbitražo procese nebuvo išklaustytas, o arbitražo teismas nusprendė dėl jo materialiuųjų teisių ir pareigų.

Lietuvos apeliacinis teismas atsisakė priimti pareiškėjo skundą dėl Arbitražo teismo sprendimo, remdamasis CPK 305 straipsniu, nuroydamas, jog tokį skundą gali paduoti tik dalyvaujantys byloje asmenys. Lietuvos apeliacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad Arbitražo teismas nutartimi atsisakė įtraukti į bylą pareiškėją trečiuoju asmeniu, nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų, ieškovės pusėje, nes (i) to nenustato arbitražo procedūros reglamentas (ii) su tuo nesutinka ieškovė bei (iii) nėra šių asmenų sutikimų byloje, o (iv) sutikimai Arbitražo teismo nagrinėjamoje byloje nesudaro pagrindo įtraukti jį į šią bylą kaip trečią asmenį, nepareiškiantį savarankiškų reikalavimų, ieškovės pusėje.

LAT aktualūs išaiškinimai

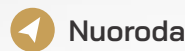
LAT konstatavo, kad CPK 305 straipsnio ir Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo (toliau – KAĮ) 50 straipsnio 1 dalies nuostatos nagrinėjamoje byloje susiklosčiusioje situacijoje negali būti aiškinamos pernelyg plačiai, t. y. kaip suteikiančios teisę arbitražo bylos nagrinėjime nedalyvavusiam asmeniui (pareiškėjui) skųsti arbitražo teismo sprendimą.

Pagal KAĮ 50 straipsnį, arbitražo teismo sprendimas gali būti panaikintas tik pateikus skundą Lietuvos apeliaciniam teismui šiame straipsnyje nustatytais pagrindais. CPK 305 straipsnis nustato, kad apeliacinį skundą turi teisę paduoti dalyvaujantys byloje asmenys. KAĮ nepateikia byloje dalyvaujančių asmenų sąvokos. Tačiau ginčui arbitraže nagrinėti buvo taikytas arbitražo procedūros reglamentas (toliau – Reglamentas) (KAĮ 3 straipsnio 6 dalis). Šiame Reglamente įtvirtintos ieškovo, atsakovo bei trečiojo asmens sąvokos. Pagal Reglamento 12 straipsnio 2 dalį, šalis turi teisę savo pusėje įtraukti dalyvauti į procesą kaip trečiąjį asmenį, nepareiškiantį savarankiškų reikalavimų, asmenį, jeigu jį saisto arbitražinis susitarimas.

Pasisakydamas dėl asmens suinteresuotumo ir įsisteijusio teismo sprendimo *res judicata* (galutinis teismo sprendimas) galios, LAT pabrėžė, kad nedalyvaujančio byloje asmens materialiosios teisės ir pareigos bei įtaka šioms teisėms ir pareigoms turi būti tiesioginė – sprendimu turi būti modifikuota asmens teisinė padėtis, t. y. nustatytos, pripažintos, pakeistos, panaikintos (ir pan.) materialiosios teisės ar pareigos. LAT akcentavo savo ankstesnę praktiką (žr. LAT 2023 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-96-943/2023), kurioje pasisakyta, kad vertinant, ar teismas pasisakė dėl neįtraukto į bylą asmens teisių ir pareigų, reikšminga, kokių teisiniu santykiu jis yra susijęs su ginčo dalyku byloje. Teisėjų kolegija šioje nutartyje taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad remiantis nuoseklia kasacinio teismo praktika, teismo sprendimo privalomumas visiems asmenims visų pirma reiškia jo privalomumą dalyvavusiems byloje asmenims (LAT 2010 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-173/2010).

Šios konkrečios bylos kontekste LAT pažymėjo, kad vien aplinkybė, jog pareiškėjas yra paminėtas siekiamame apskųsti Arbitražo teismo sprendime, nepagrindžia jo teisinio suinteresuotumo skųsti šį sprendimą. Taip pat atkreiptas dėmesys ir į Arbitražo teismo sprendimo pobūdį – Arbitražo teismo sprendimu ieškinys buvo atmetas. LAT padarė išvadą, kad pareiškėjui Arbitražo teismo sprendimu nebuvo sukurtos teisės ir pareigos. Atsižvelgiant į tai, jog *res judicata* savybė yra taikoma tik šalims ir kitiems dalyvaujantiems byloje asmenims, LAT nurodė, kad šiuo atveju Arbitražo teismo sprendimas negali būti vertinamas kaip sukeliantis teisinių padarinių ir pareiškėjui.

LAT konstatavo, kad Lietuvos apeliacinis teismas, spręsdamas dėl pareiškėjo teisės teikti skundą dėl Arbitražo teismo sprendimo, tinkamai taikė ir aiškino teisės normas, reglamentuojančias arbitražo teismo apskundimo tvarką, ir priėmė teisėtą bei pagrįstą nutartį.

Nuoroda

Bylos esmė

Dėl teisės normų, reglamentuojančių informavimą apie teismo procesą ir procesinių dokumentų įteikimą atsakovui, aiškinimo ir taikymo sprendžiant dėl užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo pagal dvišalę tarptautinę sutartį.

Esminės faktinės aplinkybės

Byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl Baltarusijos teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo Lietuvoje. Suinteresuotas asmuo tokį prašymą prašė atmesti, teigdamas, kad nebuvo informuotas apie teismo procesą Baltarusijos Respublikoje ir dėl to jame nedalyvavo. Be to, suinteresuotas asmuo nurodė, jog Baltarusijos Respublika netinkamai vykdo tarp jos ir Lietuvos Respublikos sudarytą dvišalę sutartį dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose bei yra Lietuvai nedraugiška valstybė.

Lietuvos apeliacinis teismas prašymą pripažinti ir leisti vykdyti Baltarusijos teismo sprendimą tenkino.

Lietuvos Apeliacinio teismo vertinimu, suinteresuotam asmeniui faktiškai buvo sudarytos galimybės dalyvauti Baltarusijos teismo procese, nes apie jį suinteresuotas asmuo buvo informuotas Baltarusijos teismo el. laišku. Suinteresuotas asmuo turėjo pakankamai laiko sužinoti apie teismo procesą dėl skolos išieškojimo Baltarusijos Respublikoje, taip pat gauti šioje byloje priimtą Baltarusijos teismo sprendimą. Teismas nelaikė svarbia aplinkybe suinteresuoto asmens teiginio, kad jo atstovai negalėjo vykti į Baltarusijos teismo posėdį, nes dėl Baltarusijos žvalgybos tarnybų veiklos pasienyje, tai būtų kėlę jiems realų pavojų.

LAT aktualūs išaiškinimai

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2025 m. vasario 18 d. nutartimi Lietuvos apeliacinio teismo nutartį panaikino ir atsisakė pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvoje Baltarusijos teismo sprendimą.

Kasacinis teismas akcentavo, kad pranešimas apie teismo procesą nebuvo įteiktas suinteresuotam asmeniui laikantis dvišalėje sutartyje nustatytos tvarkos. Vis dėlto, kartu kasacinis teismas pabrėžė, kad pagal jo nuosekliai formuojamą praktiką, tai savaime nėra pagrindas atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti užsienio teismo sprendimą.

Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad: *„atliekant asmens informavimo apie teismo procesą tinkamumo vertinimą, turi būti nustatoma, ar konkrečiu atveju informavimo ir procesinių dokumentų įteikimo būdas ir laikas neužkirto šiam asmeniui kelio veiksmingai naudotis atitinkamos valstybės proceso teisės aktuose įtvirtintomis teisėmis. Nustačius, jog informuojant suinteresuotą asmenį apie teismo procesą nebuvo laikomasi Dvišalėje sutartyje įtvirtintų procedūrų, kurių paskirtis – suteikti maksimalias informavimo apie teismo procesą garantijas, našta įrodyti, jog informavimas apie procesą konkrečiu atveju atitiko tinkamo teismo proceso reikalavimus, tenka užsienio teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti siekiančiam asmeniui.“*

Byloje nustačius, kad procesą inicijuojantys dokumentai suinteresuotam asmeniui nebuvo įteikti (o Apeliacinio teismo akcentuotu el. laišku buvo siunčiama tik nutartis skirti bylą nagrinėti teismo posėdyje), kasacinis teismas nurodė, jog nustatytos aplinkybės nesudaro pagrindo spręsti, kad suinteresuotas asmuo apie teismo procesą buvo informuotas tokiu būdu, kuris jam leido suprasti teismo procesą inicijavusio asmens reikalavimo esmę. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo vertinimu, suinteresuotam asmeniui tenkanti rūpestingumo pareiga, kurią pabrėžė Lietuvos apeliacinis teismas, negali būti aiškinama pernelyg plačiai, kaip apimanti ir pareigą savarankiškai aiškintis, kokių pagrindu ir kokie reikalavimai yra jam pareikšti užsienio valstybės teisme, nes informacijos apie tai pateikimas yra viena iš tinkamo teismo proceso garantijų, kurią turi užtikrinti bylą nagrinėjantis teismas (ir atitinkamai patikrinti teismo sprendimo pripažinimo klausimą sprendžiantis teismas). Nagrinėjamoje byloje nebuvo nustatyta, kad suinteresuotas asmuo būtų vengęs priimti jam siunčiamus procesinius dokumentus ar kad atitinkamos informacijos nepateikimas būtų buvęs nulemtas kitų paties suinteresuoto asmens kaltų veiksmų. Priešingai, Baltarusijos teismo nutartyje esanti nuoroda apie tinkamą suinteresuoto asmens informavimą apie teismo procesą, nagrinėjamoje byloje esant nustatyta, kad suinteresuotas asmuo apie jį informuotas nebuvo, leidžia daryti išvadą, kad informuodamas šalis apie teisminį procesą Baltarusijos teismas nebuvo pakankamai rūpestingas, todėl suinteresuotas asmuo negali būti pripažintas atsisakiusiu savo teisės stoti prieš teismą ir gintis.